

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Městský soud v Praze rozhodl samosoudkyní JUDr. Lenkou Loudovou ve věci

žalobce: X. X., narozený X
bytem X

proti
žalované: Česká správa sociálního zabezpečení
sídlem Křížová 25, 225 08 Praha

o žalobě proti rozhodnutí žalovaného ze dne 31. 1. 2024, č. j. X

takto:

- I. Rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 31. 1. 2024, č. j. X, ze zrušuje a věc se vrací žalované k dalšímu řízení.
- II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Žalobce se žalobou podanou k Městskému soudu v Praze domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí žalované (dále jen „napadené rozhodnutí“), kterým žalovaná zamítla námitky žalobce a potvrdila rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení (dále jen „správní orgán I. stupně“) ze dne 1. 12. 2023, č. j. X (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“).
2. Správní orgán I. stupně prvostupňovým rozhodnutím pro nesplnění podmínek ustanovení článku II zákona č. 323/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o

Shodu s prvopisem potvrzuje J. S.

důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 323/2021 Sb.“), zamítl žádost účastníka řízení o zvýšení starobního důchodu o částku zvýšení za vychované děti.

II. Žalobní body

3. Žalobce namítal, že žalovaná řádně nezhodnotila argumentaci, že je jasné prokázáno, že ten, kdo se staral o děti, má jako důsledek nižší důchod. V případě žalobce to byl on, kdo se staral o děti a byl pracovně znevýhodněn. Z důvodu ošetřování si musel brát v práci volno, to se projevilo i tím, že žalobce minimálně třikrát dostal výpověď ze zaměstnání. V důsledku nižšího fondu pracovní doby měl nižší výplatu. Manželka žalobce pracovala i o víkendech a mívala hodně přesčasů, proto i vyšší výplatu. Toto vše se promítlo do výpočtu důchodu, kdy manželka žalobce má podstatně vyšší důchod než on. Účelem právní úpravy tohoto příspěvku je právě kompenzace nižší mzdy příspěvkem za výchovu dětí. Žalobce byl ten, kdo se staral o děti, a tudíž má i nižší důchod. Toto nebylo správními orgány řádně posouzeno.
4. Žalobce přiložil vyjádření své dcery X. X. o skutečných poměrech v rodině při výchově dětí. Žalovaný k těmto informacím nepřihlédl z důvodu, že vyjádření nebylo dcerou podepsáno. Z vyjádření také vyplývá, že manželka žalobce se dopouštěla opakovaně porušování zákonů za týrání a bití svěřené osoby, což je dnes považováno za trestný čin.

III. Vyjádření žalované

5. Žalobce požádal o zvýšení procentní výměry starobního důchodu za vychované dítě. V čestném prohlášení o výchově dítěte žalobce uvedl, že osobně a v největším rozsahu pečoval o děti X. X., nar. X, a X. X., nar. X, od 1 roku do 18 let a druhý rodič, manželka X. X., nar. X, pečovala o děti v menším rozsahu.
6. Za účelem zjištění osoby pečující o děti v největším rozsahu vyzvala žalovaná k součinnosti manželku k poskytnutí potřebných vysvětlení, k doložení rozhodných skutečností a ke sdělení, zda souhlasí s tím, že o děti osobně pečoval v největším rozsahu právě žalobce. Manželka nesouhlasila s tvrzením žalobce, neboť o děti převážně pečovala ona. Nejprve na mateřské dovolené a následně vodila a vyzvedávala děti z jeslí, školky a školy, a to do jejich 11 let. Rovněž se starala o děti v době jejich nemoci. Z důvodu péče potom měla nižší plat. O děti pečovali dále s manželem, prarodiči a předškolními zařízeními.
7. Žalovaná uvedla, že prvotním důvodem pro zavedení výchovného bylo zmírnění statistického rozdílu mezi průměrným starobním důchodem mužů a žen, který činil více než 2 000 Kč. Jednou z příčin tohoto rozdílu jsou výkyvy v kariérách žen, které nastávají v důsledku výchovy dětí. Přestože je výchovné koncipováno jako nárok genderově neutrální, je určeno především ženám. Ženy pečující o děti ve větší míře vykonávají méně honorovaná zaměstnání, popř. zaměstnání s kratšími pracovními úvazky, která jsou navíc přerušována překážkami v práci z důvodu potřeby péče o dítě. Ačkoliv výchovu dětí nepochybně zajišťují i muži (především zajištěním výživy dítěte a péčí o jeho fyzický a intelektuální rozvoj), je v praxi zcela běžné, že jejich kariéra není

Shodu s prvopisem potvrzuje J. S.

výchovou negativně ovlivněna. Důležité je brát v úvahu, že nepřetržité zaměstnání a vyšší výdělky se samy o sobě pozitivně projeví na výši důchodu – nedochází ke snížení důchodu, a není tedy dán důvod pro kompenzaci prostřednictvím výchovného.

8. Z hlediska účelu výchovného je proto třeba považovat za osobu, která výchovu zajišťovala ve větším rozsahu, tu z pečujících osob, v jejíž kariéře se ve větším měřítku projevovaly složky výchovy, které mohly s ohledem na svůj charakter negativně ovlivnit délku doby zaměstnání a výdělky pečující osoby, tj. kdy péče musela být zajišťována „na úkor“ možné pracovní aktivity. Nejvýznamnější dopad na pracovní kariéru má výchova dítěte zejména v jeho předškolním věku a v prvních letech povinné školní docházky. V pozdějším období jsou již děti samostatné, alespoň v tom směru, že není třeba z důvodu zajištění výchovy přerušovat kariéru. Jeví se tedy přirozené, že výchovné má ze své podstaty náležet tomu z rodičů, který se výchově více věnoval právě v raném stádiu života dítěte, což bývá obvykle matka.

IV. Obsah správního spisu

9. Ze správního spisu vyplývá, že žalobce požádal dne 29. 3. 2023 o zvýšení důchodu za vychované děti. V této žádosti čestně prohlásil, že osobně a v největším rozsahu pečoval o své dvě děti v době od 1 roku do 18 let. Dále uvedl, že v menším rozsahu o děti pečoval též druhý rodič. K otázce, v čem spočíval větší rozsah osobní péče žalobce o děti, oproti matce dětí, případně jiné osobě, která se na péči o děti taktéž podílela, žalobce odkázal na přílohu. Na otázku, zda, jakým způsobem a v kterém období ovlivnila péče o dítě/děti negativně jeho pracovní kariéru (např. zaměstnání s kratšími pracovními úvazky, zda během své pracovní kariéry čerpal ošetrovné při péči o nemocné dítě), žalobce odpověděl, že tomu tak bylo z důvodu péče o děti především v době nemoci, nebyl zařazen do vyšší platové třídy jako jeho kolegové, kteří vykonávali stejnou práci, a to se promítlo na procentní výši prémie. K otázce, kdo osobně a celodenně pečoval o děti do 4 let jejich věku, žalobce uvedl, že děti byly ve školských a předškolních zařízeních již od 1 roku. Žalobce byl tím, kdo pečoval, aby manželka mohla chodit do práce v sobotu i neděli a též v době nemoci dětí. Pečoval o celou domácnost.
10. Přílohou žádosti je zároveň vyjádření dcery žalobce X. X., která uvedla, že její matka se léčí celoživotně pro své duševní onemocnění, které se projevilo v době, kdy navštěvovala střední školu. Své povinnosti v péči o děti neplnila řádně a dopustila se jednání, které lze označit za trestný čin ublížení na těle, když po ní matka hodila židli. Popsala, že když chodila do jeslí, staral se a oblíkal ji otec, neboť matka chodila do práce ještě dříve. Často ji otec zároveň vyzvedával a věnoval se jí odpoledne. Večer ji i koupal, protože matka to činila hrubě. Byla často nemocná a matka nechtěla čerpat ošetrovné, tudíž o ni pečoval otec. Otec pracoval tehdy v X přibližně 10 let. Když se dozvěděli, že bude mít druhé dítě, dali mu výpověď, neboť věděli, že bude v případě nemoci doma. Když měl otec jet na služební cestu a dcera byla nemocná, musel o ni pečovat otec, neboť matka odmítla čerpat ošetrovné a za otce musel jezdit jeho nadřízený pracovník. Když matka sledovala pořady pro dospělé v obývacím pokoji, otec dceři četl nebo vyprávěl pohádky. Otec s ní chodil na běžná ošetření i k zubaři, neboť matka neměla zájem. Otec o ni pečoval i po nástupu do mateřské školy. Otec ji opět ošetřoval, když byla nemocná, a také se s ní připravoval na nástup do školy. O

víkendech ji pravidelně brával sebou mimo Prahu na venkov, matka se o ni nestarala a chtěla chodit do práce i v sobotu a neděli. Po nástupu do školy se s ní otec každý den učil a pomáhal jí. Věnoval se jí, i když byla na druhém stupni. Chodil s ní na logopedii a do poradny, neboť měla dysortografické obtíže. Když začala chodit do školy, matka často nebyla doma a svou mateřskou si užívala na venkově. I když byla matka doma, o dceru se nestarala. Na třídní schůzky chodil otec, matka se o její prospěch nezajímala. Po narození sestry se o ni matka starala, ale také ji co nejdříve dala do jeslí. Pro matku byla péče o sestru náročná, proto se o sestru musela starat ona. O víkendech chodila matka do práce a staral se o ně otec. Když byla matka doma, dala jí jídlo a někdy i vyprala. Od 11 let se naučila ovládat pračku. Od roku 1993 si matka vzala do péče svého otce, který byl na vozíku. Tuto péči však ve skutečnosti neplnila a pečovala o něj ona, její mladší sestra nebo žalobce. Otec má z důvodu svého nasazení v současné době nižší důchod než matka, která díky tomu, že se otec staral o děti, má vyšší důchod. Vyšší důchod přitom matka měla již před navýšením o tzv. výchovné za děti. Má za to, že matce starobní důchod za vychované děti nenáleží. Otec naopak přišel o své zaměstnání, když o děti pečoval, a dlouho si nemohl najít novou práci. Byl také postižen finančně, když musel během výkonu práce čerpat ošetřovné. Jeho kolegové byli přesunuti do vyšší platové třídy, on však pro neustálou potřebu pečovat o dítě v době nemoci přesunut nebyl. To se promítlo na jeho celkové mzdě a na výpočtu starobního důchodu, pokud by šel do řádného důchodu.

11. Správní orgán výzvou ze dne 26. 10. 2023 vyzval manželku žalobce k součinnosti za účelem zjištění osoby osobně pečující o děti v největším rozsahu, k poskytnutí případných potřebných vysvětlení, doložení rozhodných skutečností a případnému sdělení, zda souhlasí s tím, že o uvedené děti osobně pečoval v největším rozsahu žalobce. V případě nesouhlasu měla manželka žalobce uvést, že v uvedeném období o děti pečovala v největším rozsahu, případně zodpovědět přiložené otázky důležité pro posouzení nároku na výchovné.
12. Dne 29. 11. 2023 bylo správnímu orgánu I. stupně doručeno čestné prohlášení manželky žalobce, v němž uvedla, že nesouhlasí s prohlášením žalobce, že v době od 1. roku do zletilosti osobně pečoval o dceru X, neboť žalobkyně byla na mateřské dovolené, následně dceru vodila, vyzvedávala z jeslí či školky a školy až do jejích 11 let. Také s ní bývala doma, když byla nemocná. Podporovala ji až do završení studia na střední odborné škole. Nemohla jezdit na práci v terénu, přišla o diety, měla proto nižší plat. Na otázku, kdo osobně celodenně pečoval o dítě do 4 let uvedla, že to byli prarodiče, jesle, školka a ona s manželem. Dále nesouhlasila s prohlášením žalobce, že v době od 1. roku do zletilosti osobně pečoval o dceru X, uvedla, že s ní byla na mateřské dovolené, následně ji vodila, vyzvedávala z jeslí, školky a školy. Také s ní bývala doma, když byla nemocná. Podporovala ji až do završení studia na střední odborné škole. Kvůli doprovázení do školy chodila později do práce, zejména od jejích 8 do 11 let. Nemohla jezdit do terénu a měla výplatu nižší jak o diety, tak o kratší čas. Na otázku, kdo osobně a celodenně pečoval o dítě do 4 let jeho věku, uvedla, že to byli prarodiče, jesle, školka a ona s manželem.
13. Správní orgán I. stupně prvostupňovým rozhodnutím zamítl žádost žalobce. Správní orgán I. stupně shledal, že částka zvýšení za vychované dítě nenáleží za výchovu dítěte X žalobci, neboť v období od jeho narození do zletilosti osobně pečovala v největším rozsahu jiná osoba, a to matka dítěte. Dle názoru správního orgánu I. stupně podmínka

výchovy tohoto dítěte pro nárok na zvýšení za vychované dítě není splněna. Zároveň shledal, že částka zvýšení za vychované dítě žalobci nenáleží za výchovu dítěte X, neboť v období od jeho narození do zletilosti osobně pečovala v největším rozsahu jiná osoba, a to matka dítěte. Dle názoru správního orgánu I. stupně podmínka výchovy tohoto dítěte pro nárok na zvýšení za vychované dítě tak není splněna.

14. Žalobce podal proti prvostupňovému rozhodnutí odvolání. Uvedl, že jeho manželka byla dlouhodobě vedena u klinického psychiatra a její stav znemožňoval plnou a kvalitní péči o obě vychovávané děti v plném rozsahu. Po jistou dobu byla rovněž umístěna v psychiatrické léčebně, nemohla tak naplnit péči o obě vychovávané děti, kterou vykonával žalobce. Manželka svou péči opomíjela a na dlouhé hodiny opouštěla domov a dceru X ponechávala o samotě. V případě nemoci dětí péči zastával žalobce, také o víkendu a svátcích. Manželka odcházela do práce. Činila tak dobrovolně. Díky bezchybné docházce pobírá vyšší důchod než žalobce. Výchovné za vychovávané dítě mělo dorovnat tento rozpor mezi oběma manželi, což v tomto případě tak není. Výchova a péče ze strany manželky žalobce nebyla naplňována řádným způsobem a byla v rozporu s dobrými mravy a samotným zákonem.
15. Rozhodnutím žalované byly námitky žalobce v odvolání zamítnuty a prvostupňové rozhodnutí bylo potvrzeno. Žalovaná v napadeném rozhodnutí k hodnocení vyjádření dcery X uvedla, že v závěru je uvedeno, že matka se dopustila vůči dětem trestného činu, a to ublížení na zdraví a zanedbání péče, toto tvrzení však není nijak doloženo. Na uvedeném textu rovněž chybí podpis pisatelky, ale je zde dvakrát podpis žalobce, a to ze dne 29. 3. 2023 a 14. 1. 2024. Žalovaná dále uvedla, že smyslem výchovného je především zmírnění statistického rozdílu mezi průměrným starobním důchodem osob pečujících o děti, oproti obecnému průměrnému starobnímu důchodu. Nejvýznamnější dopad na pracovní kariéru, a tedy i na výši důchodu, má přitom výchova dítěte zejména v jeho předškolním věku a v prvních letech povinné školní docházky. Ta z pečujících osob, jejíž pracovní kariéra byla výchovou dítěte ovlivněna méně nebo vůbec, má svůj starobní důchod vyšší díky vyšším výdělkům a delší době pojištění. Nedochází u ní ke snížení důchodu, a není tedy dán důvod pro kompenzaci prostřednictvím výchovného. Takové osobě proto nárok na výchovné nepřísluší. Šetřením se nepodařilo prokázat, že žalobce o děti pečoval v největším rozsahu. Naopak, lze dovodit, že v největším rozsahu o děti osobně pečovala jejich matka. Z nárokových podkladů, které má žalovaná k dispozici, je zřejmé, že matka osobně celodenně pečovala o děti od narození po dobu mateřské dovolené, resp. rodičovské dovolené, tj. v období, kdy jeden z rodičů musí o tyto děti celodenně pečovat, což má negativní dopady na jeho kariérní růst. Rovněž tak bylo naplněno ust. § 32 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), že podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod je splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Z podkladů je nepochybné, že se žalobce významně podílel na výchově dětí, ale podmínka péče v největším rozsahu splněna nebyla, protože ustanovení § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění svědčí matce a další možnosti nároku se již neposuzují. Institut výchovného je kompenzace nižšího důchodu za období, kdy kvůli péči o dítě se daná osoba (matka) nemohla věnovat kariéře, a to především v mladším věku dětí, jak vyplývá i z důvodové zprávy k novele zákona o důchodovém pojištění. Žalovaná označila za překvapivé, že při takto formulovaném rozvratu manželství toto nadále trvá (alespoň nejsou žádné doklady o jeho rozvodu), a to i po dovršení zletilosti

děti. Dále uvedla, že emotivní výpověď dcera žalobce ani nepotvrdila svým podpisem, ale je podepsán pouze žalobce sám. Námitkám žalobce proto nevyhověla.

V. Hodnocení věci Městským soudem v Praze

16. Městský soud v Praze na základě podané žaloby přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení, které jeho vydání předcházelo, a to v mezích žalobních bodů, kterými je vázán (§ 75 odst. 2 věta první s. ř. s.), a vycházel přitom ze skutkového a právního stavu ke dni vydání napadeného rozhodnutí (§ 75 odst. 1 s. ř. s.). Po provedeném řízení dospěl k závěru, že žaloba je důvodná.
17. Soud rozhodl bez jednání. Žalobce požadoval ve věci nařízení jednání, jelikož však byly splněny podmínky pro postup soudu podle § 76 odst. 1 písm. a) a b) s. ř. s., zrušil soud napadené rozhodnutí bez jednání.
18. Podle čl. II bodu 1. zákona č. 323/2021 Sb. starobní důchody přiznané ode dne, který spadá do období před 1. lednem 2023, se zvýší o 500 Kč měsíčně za každé dítě, které pojištěnec vychoval, od splátky důchodu splatné v lednu 2023, jsou-li splněny podmínky stanovené v bodech 3 až 5; toto zvýšení náleží k procentní výměře starobního důchodu.
19. Podle čl. II bodu 3. zákona č. 323/2021 Sb. podmínky výchovy dítěte se pro účely zvýšení podle bodu 1 posuzují u všech pojištěnců podle právních předpisů účinných ke dni, od něhož byl starobní důchod přiznán, pokud se dále nestanoví jinak; tyto podmínky platí i v případě, že o dítě osobně pečoval muž. Výchovu téhož dítěte nelze pro účely zvýšení podle bodu 1 současně započítat více osobám. Vychovávalo-li totéž dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu; to platí i v případě, že u téhož dítěte byla jeho výchova zohledněna při stanovení důchodového věku ženy.
20. Podle § 34a odst. 3 zákona o důchodovém pojištění dítě se pro účely zvýšení procentní výměry starobního důchodu podle odstavce 1 (dále jen „zvýšení za vychované dítě“) považuje za vychované, jsou-li splněny podmínky výchovy dítěte podle § 32 odst. 4; tyto podmínky platí i v případě, že o dítě osobně pečuje nebo pečoval muž. Výchovu téhož dítěte nelze pro účely zvýšení za vychované dítě současně započítat více osobám; vychovávalo-li dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu. Při zvýšení za vychované dítě se přihlíží jen k výchově toho dítěte, které jako vychované pojištěnec uvedl v žádosti o přiznání starobního důchodu; není-li tato podmínka splněna, zvýšení za vychované dítě nenáleží.
21. Podle § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod je splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti let. Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti let; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat. Pokud dítě zemřelo po dosažení 5 let věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečovala o dítě od jeho narození do jeho úmrtí; ustanovení vět první a druhé tím nejsou dotčena.

Shodu s prvopisem potvrzuje J. S.

22. Podle závěrů rozsudku Krajského soudu v Praze 30. 1. 2024, č. j. 55 Ad 7/2003-26: „Nárok na zvýšení starobního důchodu za vychované děti (tzv. výchovné) podle čl. II bodu 1 a 3 zákona č. 323/2021 Sb. ve spojení s § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění, se přiznává pouze té osobě, která zajišťovala výchovu (tzn. o dítě osobně pečovala) v okruhu relevantních osob v největším rozsahu, neboť se výchova dítěte v příjmech takové osoby (oproti příjmům ostatních vychovávajících osob) obvykle projeví nejvíce negativně (z důvodu nestabilních příjmů, čerpání ošetřovného apod.). Právě to se zákonodárce pokusil kompenzovat zavedením výchovného, které je v zásadě dostupné všem pojištěncům – ženám i mužům. Pro určení toho, kdo pro účely přiznání výchovného osobně pečoval o dítě v největším rozsahu, musí být výchova posuzována jako celek během celého období nezletilosti dítěte. Orgány sociálního zabezpečení tedy musí provést celkové zhodnocení výchovy poskytované všemi osobami v různých fázích vývoje a výchovy dítěte.“
23. Pojem „péče v největším rozsahu“ právní úprava blíže nedefinuje. Použití pojmu „největší“ vyjadřuje srovnání rozsahu péče ve vztahu k ostatním osobám, které o dítě do jeho zletilosti pečovaly, resp. jej vychovaly. Nemusí se totiž jednat o porovnání péče pouze mezi dvěma osobami (tam by stačilo užití pojmu „větší“), v úvahu přichází vedle péče rodičů též péče dalších osob (např. prarodičů, pěstounů). Je přitom otázkou skutkovou, která z osob, jež o dítě v posuzovaném období pečovaly, tak činila (ve srovnání s ostatními osobami) v největším rozsahu.
24. Při výkladu právní normy představuje jazykový (gramatický) výklad, tj. výklad zohledňující pouze text právní úpravy, pouze první přiblížení (viz nálezný Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97) a zpravidla je třeba zohlednit i další metody interpretace práva, z nichž stěžejní bývá výklad teleologický, zohledňující účel právní normy (viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2012, č. j. 4 Ads 9/2012-37). Obecně přitom platí, že při výkladu zákona je vždy nutno zohlednit záměr zákonodárce a vyložit jej tak, aby odpovídal rozumnému uspořádání věcí (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 9. 2018, č.j. 10 As 314/2016-71).
25. Z odůvodnění návrhu aplikované právní úpravy vyplývá, že účelem a smyslem výchovného je „posílit důchodové nároky osob, které v průběhu svojí pracovní kariéry zajišťovaly výchovu dětí“... a „ocenit osoby, které získaly významnou zásluhu z hlediska budoucnosti financování základního důchodového pojištění tím, že dlouhodobě zajišťovaly výchovu dítěte...“. Jedná se o finanční částku „v pevně stanovené výši (počáteční hodnota je 500 Kč), o kterou se zvýší procentní výměra starobního důchodu pojištěnce (muže či ženy), který zajišťoval výchovu konkrétního dítěte v největším rozsahu. V případě péče o více dětí se tato částka násobí počtem těchto dětí.“... „Vzhledem k tomu, že osobami, které výchovu dětí v největším rozsahu zajišťovaly, jsou převážně ženy, docílí se tímto opatřením částečného snížení často kritizovaného rozdílu mezi průměrným starobním důchodem žen a mužů. ... Navrhovaná právní úprava reaguje na skutečnost, že průměrný starobní důchod žen je nižší než průměrný starobní důchod mužů.“
26. K otázce smyslu výchovného se vyjádřil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26. 6. 2024, č. j. 34 Ad 26/2023-34, podle kterého z návrhu nepochybně vyplývá snaha o to, aby výchovné přispělo k narovnání důchodů osob, které osobně pečovaly o děti a tato péče se ve výsledku negativně projevila (s ohledem na nižší výdělky a kratší dobu pojištění) na výši starobních důchodů těchto osob, většinou žen. Z návrhu lze k tomu citovat: „Z hlediska postavení žen a jejich mateřské role ve společnosti je třeba reflektovat objektivní a stěžejní změnitelnou skutečnost, že v jejich případě má výchova dětí závažnější

dopad na jejich pracovní kariéru, a tedy i na konečnou výši důchodu. Ačkoliv výchovu dětí nepochybně zajišťují velmi zodpovědně a efektivně i muži, lze kvalifikovaně odhadovat, že u žen dominují ty složky výchovy, které mohly s ohledem na svůj charakter negativně ovlivnit délku doby zaměstnání a výdělky pečující osoby, tj. kdy péče musela být zajišťována „na úkor“ možné pracovní aktivity (ženy pečující o děti ve větší míře vykonávají rutinní a méně finančně ohodnocená zaměstnání, popř. zaměstnání s kratšími pracovními úvazky, která jsou navíc přerušována překážkami v práci z důvodu potřeby péče o dítě). V kariérách mužů se tyto aspekty obvykle nevyskytují a v tomto ohledu je tedy jejich postavení obecně příznivější.“ Tohoto kompenzačního institutu však mohou při splnění zákonných podmínek využít i muži: „nárok na výchovné vznikne i mužům, jestliže zajišťovali výchovu dítěte sami nebo ve větším rozsahu než ženy“.

27. Podle zvláštní části důvodové zprávy k návrhu zákona č. 323/2021 Sb. se nebude zkoumat „kvalita“ výchovy. Podstatnou indicií pro naplnění podmínky „péče v největším rozsahu“ je proto s ohledem na účel právní úpravy vymezení rozsahu časového období, po které neměla posuzovaná osoba v důsledku péče o dítě možnost profesního uplatnění, či po které byla možnost jejího pracovního uplatnění ve srovnání s ostatními pečujícími osobami zjevně snížena. Právě tato nevýhoda (nemožnost uplatnění, resp. horší uplatnění na trhu práce s dopady do výše příjmu pečující osoby), která zpravidla dopadala na osoby (ženy) pečující o dítě ve věku vyžadujícím celodenní péči, má být institutem výchovného kompenzována.
28. „Péče v největším rozsahu“ tedy nepředstavuje hodnocení toho, kdo byl lepší rodič ve vztahu k dětem, jejich výchově a materiálnímu zabezpečení. Tuto podmínku je nutno vykládat tak, že vyjadřuje tíži zásahu do pracovních a výdělkových možností rodiče, který nastal z důvodu osobní péče o dítě, typicky právě v raném věku dítěte. Výchovné má totiž kompenzovat omezení v důsledku této péče, projevující se ve výsledku negativně ve výši starobního důchodu osoby pečující v „největším rozsahu“. Je proto na místě vycházet z předpokladu, že péče o dítě v období, po které byla pečující osoba na mateřské a rodičovské dovolené, je primární indicií pro domněnku, že tato osoba naplnila podmínku péče o dítě v největším rozsahu. Tato domněnka je však vyvratitelná, neboť při posouzení podmínky péče v největším rozsahu je třeba hodnotit péči o dítě během celého období jeho nezletilosti (shodně viz rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2024, č. j. 55 Ad 7/2023-26, či rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26. 6. 2024, č. j. 34 Ad 26/2023-34), a z možnosti naplnění podmínky péče v největším rozsahu nelze v individuálních případech vyloučit osoby, které o dítě pečovaly v dalších obdobích.
29. Soud shledal napadené rozhodnutí nepřezkoumatelným. Důvodná je žalobní námitka, že žalovaná se nedostatečně vypořádala s argumentací žalobce, že o děti pečoval v největším rozsahu on, přičemž měl být z tohoto důvodu pracovní znevýhodněn. Z napadeného rozhodnutí není zřejmé, jak se žalovaná vypořádala s námitkami žalobce, že z důvodu ošetřování si musel brát v práci volno, třikrát dostal výpověď ze zaměstnání a v důsledku nižšího fondu pracovní doby měl nižší výplatu. Obdobně se žalovaná nezabývala námitkami žalobce, že jeho manželka pracovala i o víkendech, mívala hodně přesčasů, a proto i vyšší výplatu. Žalovaná se zároveň vůbec nezabývala otázkou, zda a případně jaký vliv měla tvrzená nemoc manželky žalobce na její schopnost vykonávat péči o dcery.

30. Žalovaná ve svém rozhodnutí konstatovala, že se šetřením nepodařilo prokázat, že žalobce o děti pečoval v největším rozsahu, a naopak lze dovodit, že v největším rozsahu o děti osobně pečovala jejich matka. Soud nespatřuje v napadeném rozhodnutí, ani v obsahu správního spisu žádný podklad pro kategorický závěr žalované, podle něhož měla o dcery žalobce pečovat v největším rozsahu jejich matka. Podle ustanovení § 68 odst. 3 správního řádu se v odůvodnění rozhodnutí „*uvedou důvody výroků rozhodnutí, podklady pro jeho vydání, úvahy, kterými se správní orgán řídil při jejich hodnocení a při výkladu právních předpisů*“. Z napadeného rozhodnutí však není zřejmé, na základě jakých konkrétních skutečností žalovaná dospěla k závěru, že manželka žalobce pečovala o dcery v největším rozsahu. Žalovaná dále v napadeném rozhodnutí uvádí: „*Z nárokových podkladů, které má žalovaná k dispozici, je zřejmé, že matka osobně celodenně pečovala o děti od narození po dobu mateřské dovolené, resp. rodičovské dovolené*“. Součástí spisového materiálu je evidenční list důchodového pojištění manželky žalobce a osobní list důchodového zabezpečení žalobce. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí však není zřejmé, konkrétně jak správní orgány informace v těchto podkladech hodnotily (např. výši příjmů a vyloučené doby), a na základě kterých konkrétních informací žalovaná dospěla k závěru, že o děti v největším rozsahu pečovala manželka žalobce. Samotná manželka žalobce ve svém čestném prohlášení uvedla, že na mateřské dovolené byla pouze v prvním roce, přičemž následně měla dcery vodit a vyzvedávat z jeslí, mateřské školy a ze školy. Tato tvrzení přitom nijak nedoložila a jsou v rozporu s tvrzeními žalobce a tvrzeními dcery žalobce. Správní orgány tak nemohly bez dalšího vycházet z tvrzení manželky žalobce, pokud je zřejmé, že tato nejsou ničím doložena a jsou ve skutečnosti v rozporu s tvrzeními dalších osob. Za těchto okolností bylo na místě, aby správní orgány řádně zjistily stav věci tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti.
31. Správní řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno, sice není ovládáno zásadou vyšetřovací, neboť se jedná o návrhové řízení, tj. řízení o žádosti žalobce, avšak i v tomto řízení platí povinnost správního orgánu podle § 3 správního řádu postupovat tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2, přičemž podle odst. 4 tohoto ustanovení správní orgán dbá, aby přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem a aby odpovídalo okolnostem daného případu, jakož i na to, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly. Nelze-li skutkový stav považovat za dostatečně zjištěný, podle § 12 písm. b) zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, orgány sociálního zabezpečení mohou vyzvat příjemce dávky sociálního zabezpečení, aby osvědčil skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, její výši a výplatu; v souladu s písm. e) pak může správní orgán vyzvat i jinou osobu k osvědčení rozhodných skutečností (zde např. děti, matku).
32. Nejvyšší správní soud se použitím zásady materiální pravdy zabýval v řadě svých rozhodnutí, např. v rozsudku ze dne 25. 11. 2003, č. j. 6 A 114/2000-36, ve kterém uvedl, že v souladu s touto zásadou je povinností správního orgánu z vlastní iniciativy a vlastními prostředky objasňovat sporné, pochybné nebo zpochybněné skutečnosti. Účastníci správního řízení jsou povinni označit důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení (§ 52 správního řádu), avšak právě z důvodu uplatnění zásady materiální pravdy není správní orgán návrhy účastníků vázán a není v zásadě zbaven odpovědnosti za dostatečné zjištění skutkového stavu.

33. Uvádí-li tedy žalovaná v napadeném rozhodnutí, že se podařilo v rámci řízení prokázat, že o dcery pečovala v největším rozsahu manželka žalobce, soud musí uvést, že pro tento závěr chybí v prvostupňovém i napadeném rozhodnutí dostatečné odůvodnění.
34. Žalovaná v napadeném rozhodnutí uvádí, že nejvýznamnější vliv na pracovní kariéru, a tedy i na výši důchodu, má výchova dítěte zejména v jeho předškolním věku a v prvních letech povinné školní docházky. Z prohlášení žalobce i jeho manželky přitom vyplývá, že manželka žalobce čerpala mateřskou dovolenou pouze do jednoho roku dcer. Samotná tato skutečnost přitom nepostačuje pro konstatování závěru, že manželka žalobce vykonávala péči o dcery v největším rozsahu, pokud je pravdou tvrzení žalobce (a případně také jeho dcery), že děti vodil do i z jeslí, mateřské školy i školy, staral se o ně o víkendech, když jeho manželka pracovala a čerpal ošetřovné, když byly dcery nemocné, z důvodu péče o děti měl i nižší výdělky než manželka. Jak uvedl Krajský soud v Praze ve svém rozsudku ze dne 30. 1. 2024, č. j. 55 Ad 7/2003-26, pro určení toho, kdo pro účely přiznání výchovného osobně pečoval o dítě v největším rozsahu, je důležité, aby byla *„výchova posuzována jako celek během celého období nezletilosti dítěte. To znamená, že by mělo dojít k celkovému zhodnocení výchovy poskytované všemi osobami v různých fázích vývoje a výchovy dítěte, aby bylo možné správně určit, která osoba dítě vychovávala v největším rozsahu.“* Bylo tedy na místě, aby žalovaná podrobně posoudila jednotlivá období péče o obě dcery žalobce až do dosažení jejich zletilosti a zaujala komplexní závěr o větším podílu péče.
35. Žalovaná ve svém rozhodnutí uvedla, že je sice nepochybné, že se žalobce významně podílel na výchově dětí, ale podmínka péče v největším rozsahu splněna nebyla, protože ustanovení § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění svědčí matce a další možnosti nároku se již neposuzují. Soud toto odůvodnění neshledal dostatečným. Samotná skutečnost, že bylo v případě manželky žalobce shledáno, že splňuje podmínku výchovy dítěte podle § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění, nevylučuje, že mohl žalobce osobně o jednu nebo obě dcery pečovat v největším rozsahu. Podle čl. II bodu 6 zákona č. 323/2021 Sb., *„Byl-li starobní důchod zvýšen podle bodu 1 a zjistí-li se, že o dítě, k jehož výchově bylo přihlédnuto při stanovení důchodového věku, osobně pečovala ve větším rozsahu jiná osoba, která požádala o zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nebo podle § 34a zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, z důvodu, že vychovala totéž dítě v největším rozsahu, zvýšení starobního důchodu za vychované dítě podle bodu 1 nenáleží a starobní důchod se sníží; přitom se postupuje podle § 57 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“* Z uvedeného přechodného ustanovení jednoznačně vyplývá, že samotná skutečnost přihlédnutí k výchově dítěte při stanovení důchodového věku nebrání následnému prokázání, že o dítě v největším rozsahu pečovala jiná osoba, než ta, u které bylo při stanovení důchodového věku přihlédnuto k výchově tohoto dítěte. Zároveň obsahem spisu není žádný podklad, z něhož by bylo možné dovodit, že byl důchodový věk manželky žalobce stanoven se zohledněním vychovaného dítěte nebo případně obou dětí. Toto odůvodnění napadeného rozhodnutí tak nemá oporu ve spisu.
36. Soud dále přisvědčil žalobci, že se správní orgány dostatečně nezabývaly vyjádřením dcery žalobce. Dospěla-li žalovaná k závěru, že předložené vyjádření dcery žalobce je nevěrohodné, bylo na místě, aby v souladu se zásadou vstřícnosti a poučovací povinnosti (§ 4 odst. 2 správního řádu) o tom žalobce informovala a vyzvala jej

k předložení vyjádření s podpisem dcery. Další možností bylo dceru žalobce, případně obě dcery předvolat jako svědky pro posouzení žádosti žalobce. Další možností ke zjištění stavu věci bylo předvolat také k účastnické výpovědi žalobce, případně také jeho manželku.

37. Žalovaná ve svém vyjádření uvádí, že přestože je výchovné koncipováno jako nárok genderově neutrální, je určeno především ženám. Přestože je možné, že bude častěji výchovné náležet matce dítěte, neznamená to, že by nemohly nastat situace, kdy bude výchovné náležet jiné osobě. Skutečnost, že může výchovné častěji náležet matce, nezavazuje správní orgán povinnosti řádně zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a v případě žádosti jiné osoby o přiznání výchovného tuto řádně posoudit. Nárok na výchovné totiž není podmíněn pohlavím žadatele (srov. rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 3. 4. 2024, č. j. 63 Ad 2/2024-27).
38. Cílem právní úpravy výchovného je, aby osoby, které pečovaly o dítě v největším rozsahu, nebyly z důvodu výkonu této péče znevýhodněny. Žalobce přitom ve své žádosti o výchovné uváděl, že péče o děti negativně ovlivnila jeho kariéru, především z důvodu péče o nemocné děti, žalobce neměl být zařazen do vyšší platové třídy jako byli jeho kolegové a zároveň péče o děti měla negativně ovlivnit procentní výši jeho prémie. Dále uvedl, že o děti pečoval také o víkendech, kdy jeho manželka chodila do práce. Manželka žalobce ve svém prohlášení uvedla, že péče o děti negativně ovlivnila její kariéru, když zůstávala s nemocnými dětmi doma a nemohla jezdit do terénu a měla nižší výplatu. Správní orgány se ani s těmito tvrzeními žalobce a jeho manželky žádným způsobem nevypořádaly a pouze konstatovaly, že bylo prokázáno, že o dcery žalobce v největším rozsahu pečovala manželka žalobce. Žalovaná se nezabývala výdělky manželů ani jejich vyloučenými dobami.
39. Ze všech uvedených důvodů soud na základě ustanovení § 76 odst. 1 písm. a) a b) s. ř. s. žalobou napadené rozhodnutí zrušil a vrátil věc žalované k dalšímu řízení.
40. V dalším řízení se žalovaná bude zabývat vyjádřením dcery žalobce (žalobce již soudu předložil prohlášení doplněné o podpis dcery X). V případě pochybností žalovaná předvolá dcery jako svědky v řízení o žádosti žalobce. Žalovaná dle potřeby doplní dokazování, například výsledkem žalobce případně také jeho manželky, aby postavila najisto, kdo v jakém období pečoval o dcery žalobce. Posoudí přitom nejprve, kdo poskytl péči v největším rozsahu u jedné dcery, a následně tuto skutečnost posoudí u druhé dcery, neboť nelze vyloučit, že péči v největším rozsahu v případě obou dcer neposkytla stejná osoba. Žalovaná se přitom řádně vypořádá s tvrzeními žalobce i jeho manželky v čestných prohlášeních i s námitkami žalobce, zohlední evidenční list důchodového pojištění manželky žalobce i osobní list důchodového zabezpečení žalobce. Žalovaná zároveň posoudí, zda v případě, že již bylo výchovné přiznané manželce žalobce, nebude na místě, aby měla tato postavení účastníka řízení podle § 27 odst. 2 správního řádu. Bude přitom na žalované, jaký zvolí další procesní postup, tedy zda vady řízení odstraní sama v rámci námitkového řízení, nebo zda věc vrátí k dalšímu řízení správnímu orgánu I. stupně. Závěry správních orgánů budou mít oporu ve spisovém materiálu a budou odůvodněny. V případě rozporného výsledku dokazování bude nutno učinit podrobnou úvahu o hodnocení důkazů. Porovnání rozsahu této péče (a určení „největšího rozsahu“ péče jedné z pečujících osob za celé období do zletilosti dítěte) pak povede k závěru, zda a které z pečujících osob je možné výchovné přiznat.

S ohledem na účel zákona bude třeba též zohlednit, jak se péče obou rodičů projevila v jejich výdělcích.

41. O nákladech řízení bylo rozhodnuto podle § 60 odst. 1 s. ř. s., podle kterého nestanoví-li tento zákon jinak, má účastník, který měl na věci plný úspěch, právo na náhradu nákladů řízení před soudem, které důvodně vynaložil proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl. V dané věci neúspěšná žalovaná právo na náhradu nákladů řízení nemá, úspěšný žalobce žádné náklady řízení neuplatnil. Proto bylo rozhodnuto způsobem uvedeným ve výroku II. tohoto rozsudku.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou (více) vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližze následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Praha 12. září 2024

JUDr. Lenka Loudová v. r.

samosoudkyně